

פרס שלונסקי תשי"ז

(א) שירי יהודה עמיחי

מאת שלמה גרוזינסקי

כשאתה ככול באזיקים של שליטה בלשון, וחובתך לבחון כל משפט וכל ניב אם כבר הזבא ב, מקורות, ומטי לא הוא כשר לבוא בקהל.

מה שמרתק מסקירה ראשונה את הקורא בשירתו של עמיחי היא צמיח דוחה לאובייקט המוחשי. רק לעתים רחוקות הוא הוטא בהרחקת עדות זב הגבהת קול. דומני שבכתבו את שירו אין עמיחי רואה לעולם לפניו צורה

כמעט עם הופעת שירו הראשוני עורר יהודה עמיחי עניין מיוחד, וספרו הראשון, היחיד לעת'עתה, בולט בייחודו בין ספרי השירים, שאינם מר עטים, שיצאו בעשר'חמש עשרת הש' גים האחרונות מתחת לעטם של סופריב הקרויים וקוראים לעצמם צעירים לא רק מבחינת הגיל אלא בעיקר מבחינת ת.אני מאמין" והעמדה בספרות.

סימן ההיכר לדון בשירה הוא השימוש שהיא עושה בלשון — הוא גם סימן למפנה או מהפכה בשירה. לשון השיר של יהודה עמיחי מיוחדת על התהביר של הלשון העברית המדוברת הוא אינו יחיד בכך — בכך קדם לכל הדור. ג. אלחרמן — אולם הוא מבין המסקניים שבהם. לפני שנים רבות העיר פרופ' יוסף קלוזנר — ויאמר הדבר לשבח — שבשעה שבפרוזה העברית כבר ניכרים עקבותיה של הל' שון המדוברת, הרי אין עוד סימן לכך בשירה. פרופ' יוסף קלוזנר ודאי שלא הבחינה הספרותית היא שעוררתו לה' ערה זו: כלוחם ותיק לריפורמה במש' טרו הקשה של הדקדוק המסורתי, הת' עניין גם בצד זה שבהפיכתה של הל' שון העברית ללשון מדוברת. אך הצדק היה עמו, מבלי שהחכוון לכך, נט מב' חינת השירה. לשון מדוברת בשירה אינה, כמובן, רק עניין לאוצר המלים. לשון השיר. גם כשהשיר הוא כן'ומנו ביותר, היא תמיד מרוחקת במידת'מה מן הדיבור היומיומי, וגם אם אך משום כך, שהקצב, והיהו הקצב החפשי ביו' תר. טייהדה ראדיקאלית מלשון יוט' יוב. ג'ראד טאנלי הופקינס, סאבותיה וגדוליה של השירה האנגלית המודא'ר' נית, שהבע מן השירה שתיוסד על לשון זמנה, כך ניסת את תביעתו: "הלשון השכיחה בזמנה — אולם כשהיא מר' מה" (הרמה בבחינת אינטנסיביות).

עם. הוא אינו יודע את הרגשתה.א" נתנו", ועל'כן אין גם בקולו הנעימה החוקפנית'המשדלת של שליח'ציבור. אפשר לומר על שירתו שהיא שירה קאמא'רית מובהקת. ידאי שמקומה זד מנה של שירה זו היא ישראל בתקופה מלחמת השחרור ולאחריה. העולם של מלחמות העומות לפרוץ כל רגע, מטר סי סילון, גיוס'פתע ופרידות'פתאום, אולם תהום'ההווייה שלו הוא אינטימי יותר, ושולטים בו הוקים פנימיים. נדיר מאוד בשירתו הצעירה הוא הטמפרמנט הבא לידי ביטוי בשירה זו: הרגישות החושיית, הויקה הזורמת ספונטאנית באהבה (לאב, לאב, ולאשה), והעדנה הבלתי'סנטימנטאלית. מנעו של עמי' הי עם העולם הוא מגע של משחק, למשחק אורבות סכנות, זב'אר סכנת הטרויאליות המשעשעת. אבל לרוב משחק עמיחי באהבה זכמות, בחקויה ובחדלון, בקלות'יד של קוסם צעיר. וברצינות'עלומים.

שירו הוא בתנועה בלהי'פוסקה מהה' חלחו ועד שהוא מגיע לסיימו. הדימוי יים באים כזה אחר זה, ואין הלל ריק ביניהם, ולעתים רחוקות הוא נצרך לאותו ריפוד מילולי הפל הבא למלא את החלל הריק, בהעצל מהלכו של השיר. במיטב שיריו, בא כבר בשורה הראשונה היגד השיר, וממנו מסתע' פים והילכים הדימויים המוחשיים והס' פציסיים, דוגמה מרהיבה לשליטתו הש' לימה כשיר בתנועתו היא הסניטה הראשונה במהזור. אהבנו כאן":

אבי הִיָּה אָרְבֵּעַ שָׁנִים בְּמִלְחָמָתָם,
וְלֹא שָׁנָא אוֹיְבָיו וְלֹא אֹהֶב.
אֲבָל אָנִי יוֹדֵעַ, כִּי כָּבֵד שָׁם
בָּנָה אוֹתִי יוֹסֵי'וֹם מְשֻׁלָּחֵתִי

הַמַּעֲטוֹת כְּלִיכָה, אֲשֶׁר לָקַט
אוֹתָן בֵּין פְּצוֹת וּבֵין עֶשֶׂן,
וְשָׁם אוֹתָן בְּתַרְמִילוֹ הַמְּמַרְטָט
עִם שְׂאֵרֵית עוֹגַת'אָמוֹ הַמְתַּקְשֶׁת.

וּבְעֵינָיו אָסַף מַתִּים בְּלֵי שָׁם,
מַתִּים רַבִּים אָסַף לְמַעַנִי,
שְׂאֵפִירִים בְּמַבְטָיו וְאֹהֶבִים

וְלֹא אָמוֹת כְּמוֹהֶם בְּזוֹנְעָה...
הוּא מְלֹא עֵינָיו בָּהֶם וְהוּא טָעָה:
אֵל כֵּל מִקְהַמֹּתַי יוֹצֵא אָנִי.

המאניה הכובשת את הקורא בקריאה ראשונה, נוצרה באמצעים מצ' נעים, המתגלים רק לאחר קריאה אינ' טנטיבית הזורת וגשנית. הפועל לקט, המפעיל את הדימוי שבשורות ג-ו (כי כבר עם / בנה אותי משלותהו / הפועטות כליכך, אשר לקט...") מש' תלב בלי משים עם הפועל אסף המ' גיע את הדימוי שלאחריו, בשורות ט-י"ב (ובעיניו אסף מתים רבים...") ושני הדימויים מהלכדים כדימוי האחד של שר'ה הקטל, בו מלקט ואוסף האב את השלווה למען בנו בעתיד. ומה דרמתי הוא המעבר מן הקצב של העדנה המתרפקה המתמשך עד ל.הוא מלא עיניו בהם". אל הוור' מה ההנה אשר ב.הוא טעה" — ועד לסיים הסוגרי אשר בשורה האחרונה.

לשלימות זו מגיע יהודה עמיחי רק בשירים מעטים בספרו. עמיחי אינו משורר של ג'סטה אחת קפואה. הוא כותב שירים, כל שיר בפני עצ' מו, לא שירים מלידי שירים, עדרים' עדרים. על כן לא רק מגוננת מאד בסי' פל ראשון ומעוסי'כמות זה הקשת של הלכיהנפש והצורות, אלא גם רמתם של השירים אינה אחידה. ליד שיר כמו "אבי הית...", אתה מוצא תר' גיל'ראצבעות'הומריסטיים, כגון השיר הפותח ב.ראי, אנו שניים מיספרים / עוסדים יחזי ומהחברים / אי מת' חסרים, כי סוף'סוף הסימן / משתנה מזמן לזמן, ודימוי הרימטי זה הר' לך ומתפתח עד לסיים: "גם עתה, החתיגה, העולם קד שבר — / אל הראי, הביטי איך מעבר / לאותו הקו פרת לנו

היהודה עמיחי כותב את שיריו כאילו לא התקיימה השירה העברית של הדור, מאברהם שלונסקי ועד למשוררי שנות הארבעים. ודאי שקל מאוד להר' כיה, שבסופו של דבר לא היה כותב כפי שהוא כותב לולא משוררים אלה אולם הישיגיהם נבלעו בשירתו, וקשה מאוד למצוא את עקבותיהם ממש, כנ' עימה, נדימוי, בצורה, ובקצב. בכך יתרה שירתו של עמיחי מראשיתה — במאמץ (ואולי יותר משהיה בכך מא' מץ מכון, היתה סגולה נדירה שבתוכ' לב) לכבוש את העולם, את החומר של השיר, מחדש, בכלים משלו. לעומת זאת, אין להתעלם מהשפעתה של שירה לועזית על שירתו. ואין בכך משום חטא, וגם אין משורר עברי בעל משקל שלא חטא בכך — אלא שמשוררים שמוצאם מן הארצות הסלאביות, בגיר' עושיהם לנוסח משלהם, נעזרו בכלוק, בייסוץ ובפאסטרנק הרוסיים, או באכס' פרסיוניסטיים הגרמניים, ועמיחי הוקסם בעיקר ממשוררי'מופת מודרניים: אנג' ליס, ייתכן שהשפעה זו של השירה האנגלית, ולא הסטייה מן המקורות העבריים, היא שעושה את שירתו של עמיחי זרה לחיפם של קוראים ומבקר' רים האמנים על שירה רוסיית או גר' מנית.

סגם אחד גדול מצאו בשירתו של יהודה עמיחי, שאינו שולט שליטה יאה למשורר ראוי לשמו בלשון העבר' רית, מבלי להסתכן בכיורר השאלה שאינה פשוטה כלל, שליטה בלשון מה פירושה, מותר להביע השערה, שוהי אהת מסגולותיו הבלתי'מפוקפקות ביר' הר של עמיחי, כמשורר, מה נדיר ומ' שובבינסש הוא משורר עברי, שאין מנגנון של דגמיל'שון, סבועים בנוש' פנקא של "מקורות ראשוניים", עומד לשירותו תמיד, בשעות של השראה וגם שירות תמיד, אכס'הזון, בזמנו, כרא' שר כל תלמיד מצטיין בבית'ספר כרזי יודע לגלגל במנגנון'הפסוקים לא פחות ממזכיר המועצה המקומית, ועברית כהלכה עולה כמורתה באבטומטיות מד' הימות, אין לך סגולה מועילה יותר לכי' חיבה טובה בעברית מאשר חוסר שלי' שה שלמה כה. אי'אפשר לכתוב שיר

(*) יהודה עמיחי: עכשיו ובימים האחרים. הוצאת "לקראת" תשס"ו.

עכשיו / המכנה המשותף אין זה מן ההכרח ששיר'אהבה כזה יוציא מן הכלים גם קורא שידע אף לו, שה' נשגב בשירה — הוא הנשגב. נט שי' רת'ונגסאנס יכולה להיות שירה, ביר' טוי לאדם במצבי'נפש מסויימים, ואולי לא הפחותים ביותר — ומובן סאליו שאין לערכב את הרשויות. מפקפקת יותר היא נטייתו של עמיחי, בכמה משיריו, להיפארבולה מזרחית (בוסת אלוה ל'אסקר'שילאר?). להלן שתי דוגמאות: "שערותי הרכות בעורף / הן ערשי עיניו, / וקנו המסולסל — המשך להלומותיו", וכנ' וכנ' (בשיר "יהודה הלוי"). בשיר אהבה: "היה לך צחוק ענבים: / הרבה צחוקים ירוקים ועגולים, / גופך מלא לטאות, / שכולן אוהבות שמש", וכנ' וכנ' אפ' של לומר, שאשכלות דימויים אלה המתמשכים ללא דחיפה פנימית ובאין תנועה "יפים" הם, ייתכן, אולם, פור' אזה לשם פואזיה", בין שהיא קלא' סית'ככיכול ובין שהיא מודארנית'כב' יכול היא איכותה של השירה. ישורר טוב ניכר ביכלתו להתגבר על פיתוי זה של "היפה". שירה אינה מנגנון לייצור סנטימנטים חגיגיים, אלא כר' טוי לאדם בממשותף רבת הפנים והה' פכים, מאמץ לגאולת ההיים מרשחות האפס המתנכל להם.